

EL SENY I LA RAUXA

Molt poc després de la proclamació de la República, per tal de regir la Universitat de Barcelona i de redactar un projecte d'estatut d'autonomia universitària fou designat un Comissariat, del que formava part el mestre de medicina August Pi i Sunyer. El president del Consell de Cultura de la Generalitat Jaume Serra i Húnter invità la Societat de Pediatria, el 25 de juny del 31, a presentar esmenes a un redactat provisional i la Societat, en una Assemblea General Extraordinària del 3 de juliol, estudià el text i acordà de proposar-hi unes modificacions.

Al cap de dos mesos, l'autonomia era concedida, però només a la Facultat de Lletres; el Decret de creació de la Universitat Autònoma, que afectava la totalitat del centre, no aparegué fins l'1 de juny de 1933. El Decret disposava que la Universitat fos regida per un Patronat, format per cinc membre designats per la Generalitat i cinc pel Govern central. De part de la Generalitat, hi havia els professors de medicina Pi i Sunyer i Antoni Trias i Pujol.

En línies generals, les modificacions que, amb l'Autònoma, es perseguiren a Medicina foren la conversió de la Facultat en la casa dels estudiants: que aquests hi adquirissin el màxim de coneixements amb un mínim d'esforç, que l'esforç fos fet, no a casa amb els llibres, sinó al laboratori o a la clínica i que els professors hi contribuïssin amb el màxim d'esforç.⁵² L'èxit no tan sols no fou igual a totes les càte-

52. *La reforma de la Facultat de Medicina en relació a la Nova Universitat Autònoma*, A. Trias i Pujol. Conferència pronunciada al Casal del Metge. La «Medicina Catalana», núm. 11.

dres i serveis, sinó que, fins i tot, alguns repatanis aferrats a velles concepcions feren la traveta tant com pogueren. Tot i així, alguns canvis foren manifestos i de conseqüències d'alta eficàcia; destaca entre els més visibles el savi increment del nombre de professors (el curs 1934-1935 col·laboraren a les tasques docents de la Facultat —entre professors numeraris, agregats, encarregats de curs i auxiliars, encarregats d'una especialitat de caràcter complementari, professors lliures i ajudants— un total de 111 persones).⁵³

No hi hagué temps per a una gran transformació, però sí que el clima de la Universitat era un altre: professors i alumnes —els alumnes disposaven de representació al Claustre de les Facultats— tenien la convicció que, ara, la Universitat era una cosa pròpia i que depenia d'ells la seva dignificació. Molts anys després —en temps de repressió— aquells alumnes —que s'havien batejat, ells mateixos, els F.de P., fills del Patronat— encara es congregaven, en dates assenyalades, silenciosament, reverenciosament, amb enyorança, al peu del bust de Pere Virgili, *nobile viro*, del pati de la Facultat del carrer de Casanova.

L'any 1932 tingueren lloc, a Madrid és clar, oposicions a càtedra de pediatria, unes controvertides oposicions. Gregori Vidal Jordana —que era catedràtic de Valladolid— fou nomenat per a Barcelona; Pere Martínez i García fou nomenat catedràtic de Salamanca. Déu nos en guard d'un ja està fet, però la Societat de Pediatria —un pobre consol— no quedà muda: el dia 15 de desembre acordà de felicitar Martínez i García per l'èxit obtingut en les oposicions, acordà de dirigir-se a Salvat i Espasa «en mostra de l'agraïment que sent la Societat per haver acceptat i mantingut fins a la fi el càrrec de vocal del tribunal opositor a tres càtedres de Pediatria malgrat les amargures, dificultats i contrarietats que us ha apor-

53. «Anuari 1934-1935», Universitat de Barcelona, 1934.

tat aquest afer, càrrec que haveu complert amb una nobilíssima actuació, cosa de totes maneres descomptada donat el vostre esperit de justícia i la vostra honorabilitat» i acordà de remetre un telegrama al ministre d'Instrucció Pública per cantar-li que havia «vist amb disgust la forma en què s'ha procedit per a la provisió de la Càtedra de Pediatria de la Facultat de Medicina de Barcelona».

Vidal Jordana vingué a Barcelona i tingué notables col·laboradors: els seus ajudants foren —en càrrec obtingut per oposició, retribuït amb 3.000 pesetes anuals— Josep Maria Sala i Ginabreda, Lluís Torres Marty i Alfons Trias i Maxencs . Aportava un aire nou: era el professor que, des de Valladolid, publicava uns *Trastornos nutritivos del lactante* (Barcelona, 1930) en què, diu, «*hemos procurado dar a este libro una orientación fundamentalmente práctica.*» L'any 1934, amb el títol de «Anales de Pediatría. Archivo de la Cátedra de Pediatría de la Facultad de Medicina de Barcelona», aparegué una revista que, és clar, dirigia Vidal Jordana. La càtedra, no només havia canviat de titular: també havia canviat d'esperit. Una simple comparació de la revista que n'havia estat derivant durant més de trenta anys i la que ara apareixia, és una constatació del canvi. «*...el objeto fundamental es dar a conocer la labor de nuestra Escuela de Pediatría. Pero esto no bastaría tal vez a satisfacer el ansia de cultura de la clase médica, ...aspiramos a que por nuestras páginas desfilen las firmas de todas las grandes figuras de la pediatría mundial...*» Però, sobretot, és significatiu el paràgraf següent: «*En una revista como ésta, procedente de un centro de enseñanza, tiene que ocupar un puesto preferente la juventud con sus inquietudes, sus balbucesos científicos que muchas veces no encuentran marco adecuado donde manifestarse. A ellos brindamos también nuestras páginas...*». Molt aviat, molt aviat, el secretari de redacció de la revista —activíssim en la publicació de treballs i en la crítica de llibres— fou Sala i Ginabreda.

Mentrestant, el nomenament del nou professorat fet pel Patronat de l'Autònoma tingué, tocant a la pediatria, favorables repercussions. Havien estat integrats a la tasca universitària els serveis hospitalaris de Barcelona que, per les qualitats de la persona que els dirigia, podien representar una col·laboració docent més eficaç. I és clar: als patrons de l'Autònoma els faltà temps per trucar a les portes del Servei d'Infància de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, i Pere Martínez García, el seu director, fou nomenat professor lliure de la nova Facultat.

Martínez García constituí un bon equip: els seus ajudants eren Miquel Artigas i Roca, Pere Calafell i Gibert i Eduard Pou i Pradell, i els pediatres assistents Jaume Elias i Cornet, Eduard de Rafael, Manuel Obach, Carme Salvador i Saumell.⁵⁴

Però, aquesta situació, tan plena d'esperances, fou efímera; tot se n'anà per terra. No és aquest un lloc adequat per a fer una anàlisi o un judici dels fets del 6 d'octubre de 1934, però, ateses les conseqüències, sí que la revolta pot ésser considerada un acte arrauxat. El resultat és que el president de la Generalitat i els consellers, l'alcalde de Barcelona i alguns regidors, i el rector i alguns membres del Patronat de la Universitat foren empresonats; i l'Estatut, suspès. I la Universitat passà a ésser regida per un *Señor Comisario*.

En la Sessió de la Societat de Pediatria del 13 de novembre, Jeroni de Moragas planteja la qüestió de si la Societat ha d'intervenir entorn del problema universitari i s'acorda de concedir un vot de confiança a la Junta —que presideix Martínez i Garcia— perquè actuï a criteri propi. La Junta, el 27 de novembre, dirigeix a l'«*Excelentísimo Sr. Comisario de la Universidad de Barcelona*» l'ofici següent: «*Excmo. Sr. La Sociedad Catalana de Pediatría, que como entidad científica se preocupa hondamente por los problemas*

54. Noticiari d'activitats «La Medicina Catalana», núm. 19, pàg. 473.

universitarios, tiene el honor de dirigirse a V.E. para exponerle el ferviente deseo de que, teniendo en cuenta los resultados docentes ya obtenidos por la nueva estructuración pedagógica de la Universidad Autónoma de Barcelona, sea ésta mantenida en sus líneas directrices principales, por creer se realiza con ella una organización docente muy superior a la obtenida con los antiguos planes de estudio. Viva V.E. largos años. P. Martínez García, Presidente»⁵⁵

No es pot negar que és una actuació i és un escrit que honren la Societat, si bé —ja se sap— moltes orelles escolten, fins i tot les paraules honorables, com aquell qui sent ploure.

A conseqüència del resultat de les eleccions del 16 de febrer del 36, recuperà el seu lloc a la Generalitat el govern empresonat i l'Estatut d'Autonomia i l'Universitari foren restablerts en llur integritat. Però, només al cap de cinc mesos tot s'omplí d'ombra, d'incertesa i de tràgiques prioritats.

55. BSCP, 1934, pàg. 295.

D'ACÍ I D'ALLÀ

És la revista que ben bé podria simbolitzar l'època; havia nascut l'any 1918 i, tant des del punt de vista intel·lectual com des del polític, era el *magazine* de tothom pel que fa als escriptors, als il·lustradors i també pel que fa als lectors, a condició que fossin més aviat instruïdets. Diuen que el seu estil era europeu i que amb els anys augmentà la seva inclinació cap a les innovacions; tothom ho exemplifica amb el número de l'hivern del 34, dirigit per l'arquitecte Josep Lluís Sert i el promotor artístic Joan Prats, dedicat al més avançat art contemporani.

La finestra oberta a l'aire del nord i els sentits desperts; ben bé com el conjunt del món literari català, del món artístic, del pedagògic, de l'intel·lectual i —també, és clar— del món pediàtric.

L'any 1933, la revista «Infantia Nostra» que dirigia Claudi Bassols, continuació de la històrica «Contra la tisi» fundada per Agustí Bassols, dóna pas als «Arxius de Psicologia i Psiquiatria Infantil», que se'n declara successora. És una publicació del Tribunal Tutel·lar de Menors que, llastimosament, té els últims números l'any 1935.

No cal desplaçar-se gaire en el ventall de les temàtiques per arribar a unes belles pàgines: la Mancomunitat, l'any 1920, disposava d'un Institut d'Orientació Professional que comptava amb una Secció de Psicologia, el cap de la qual era Emili Mira.⁵⁶ Aques-

56. *Emili Mira i López i la Psicologia i Psiquiatria catalanes*, R. Vidal i Teixidor. 1er. Congrés Internacional Hist. Medicina Cat. Llibre d'Actes, vol. IV, pàg. 366.

ta Secció acabà convertint-se en Institut Psicotècnic, una autèntica càtedra de psicologia i psicopatologia amb cursets i seminaris, on totes les inquietuds al voltant de la psicologia i la psiquiatria infantil tenien acollida. Arribà a gaudir d'una consideració mundial tan alta que, l'any 1930, hostatjà la Sisena Conferència Internacional de Psicotècnia; i quan la Universitat Autònoma, l'any 1933, decidí de crear una càtedra de psiquiatria —sense cap precedent a les universitats espanyoles— el professor designat fou, sense dubtar-ho, el director de l'Institut, Emili Mira que, a més, fou professor de Psicopatologia infantil a la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia. Mira dirigí, des del 1933 fins al 39, la «Revista de Psicologia i Pedagogia», en col·laboració amb el professor de filosofia Joaquim Xirau i Palau.

La Generalitat mostrà una atenció especial envers l'Institut Psicotècnic; els estudiosos només hi trobaren facilitats i estímuls i, així, Jeroni de Moragas hi professà el seu primer curs sobre oligofrènies, que repetí i que donà lloc, l'any 1933, a la monografia *La infància anormal*, el número 67 de la col·lecció de Jaume Aiguader i Miró. S'havia especialitzat en pediatria al costat del mestre Martínez i Garcia i havia manifestat molt aviat un interès especial pel problema de l'educació dels infants i per llurs trastorns psíquics; a partir de l'any 1930 es convertí en un assistent i després en un col·laborador de l'Institut Psicotècnic. Jeroni de Moragas era tot ell ideal, de cap a peus; d'un ideal sòlid, carregat de raó, com la d'aquell dia que va dir «Si per política entenem l'art de formar ciutadans, al metge —i d'una manera especial al metge pediatre— li pertoca complir una alta missió política. Acorralats en la frase feta que la medicina és un sacerdoci, hem vist la fallida contínua dels individus i les col·lectivitats perquè exigíem de cadascú un impossible: que en la seva actuació el metge es comportés com un sacerdot. Hauria estat molt més simple i molt més eficaç d'exigir de cada un

de nosaltres que ens comportéssim com a ciutadans». ⁵⁷

Per arribar a considerar que una publicació és tot un poema no cal que sigui de grans dimensions, ni que tingui un vestit luxós: pot ésser un senzill opuscle de setze paginets, com ara el titulat *Com han d'ésser educats els fills*, d'Emili Mira, que fou difós pertot arreu i que acaba amb l'«Advertiment.- La Lliga Catalana d'Higiene Mental i la Secció de Psicologia Pedagògica de l'Institut Psicotècnic (Urgell, 187, Barcelona) es troben a la disposició del públic per contestar les consultes que els siguin fetes respecte als problemes d'educació dels infants.» Com qui no diu res. L'opuscle conté el nombre —acreditat de fa segles— de deu consells o advertiments o suggeriments: «Si es compra un manual del radioient per satisfer un caprici, per què no es compra un manual de puericultura per satisfer l'obligació d'educar bé els seus fills? o «L'instrument més eficaç —i potser l'únic eficaç— de què disposen els pares per a l'educació de llurs fills, és l'exemple que aquests treguin de llurs pròpies accions.»

Després arribà Alfred Strauss, procedent de la Universitat de Heidelberg, fugint de les persecucions racistes hitlerianes. Jeroni de Moragas diu: «Strauss tenia una ascendència israelita i estava casat amb una sefardita de Manheim, però, sobretot, tenia una gran dignitat i una fidelitat total a la seva independència espiritual.» ⁵⁸ Duia un frondós bagatge de coneixements, d'experiència i d'aquell subtil art de saber dir les coses i de saber-les fer entenedores i, de seguida, a l'Institut Psicotècnic i a la Facultat de Pedagogia —sense comptar les vegades que presentà els seus treballs a la Societat de Pediatria—, el seu mestratge fou seguit amb profit: Pere Calafell, Lluís Folch

57. *Col·laboració mèdico-escolar*, Jeroni de Moragas. BSCP, 1930, pàg. 40.

58. *Homenaje póstumo a Alfred Strauss*, Jeroni de Moragas. BSCP, 1961, pàg. 25.

i Camarasa i, sobretot, Jeroni de Moragas eren els seus més assidus oïdors.

Alfred Strauss i Jeroni de Moragas organitzaren a l'Institut Psicotècnic el primer Consultori de Neuropsiquiatria infantil de la Península i després, amb Emili Mira, l'Institut d'Orientació Psicològica La Sageta, de «nom aparentment anodí, però en el fons molt significatiu».⁵⁹ Aquesta institució privada era una veritable —i pionera— clínica de conducció infantil. A La Sageta eren estudiats els trastorns del caràcter, de la conducta, del rendiment escolar, del llenguatge. Però Strauss i la gran col·laboradora que era la seva muller se n'anaren, l'any 36, als Estats Units, fugint novament de la violència.

La pediatria dels sentits desperts era a moltes bandes. Frias, a Reus, continuava essent l'ermità perseverant, incansable, acompanyat només de la seva feina; a Girona, Pompeu Pascual i Carbó ho capgirà tot: del revés que estava, tot començà a anar del dret. El 1928 havia estat nomenat director del Servei d'Infància de la Beneficència Provincial: les sales de l'hospital, gelades, no disposaven de mitjans d'aïllament i la conveniència d'una història clínica de cada infant ingressat hi era desconeguda. L'hospital, més que una institució assistencial científica, era una poderosa contribució a la mortalitat infantil. Pompeu Pascual, que havia fet l'aprenentatge a la nova Maternitat de Barcelona, fou un revulsiu amb totes les de la llei. L'any 32, nomenat metge del Servei Oficial d'Higiene Infantil i en una metòdica aspiració d'infondre una més efectiva educació sanitària, organitzà —amb el patrocini de la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona— cursos de patologia infantil amb la participació de Brossa, Goday, Torelló, Martínez García, Sayé i Gregorio Marañón. L'any 1933, aconseguí la creació d'una Sala d'Infància a

59. *Homenaje póstumo a Alfred Strauss*, Jeroni de Moragas. BSCP, 1961, pàg. 25.

l'Hospital de Santa Caterina i, per primera vegada en la història de la ciutat, els infants hospitalitzats no respiraven l'oxigen que els adults hospitalitzats els deixaven.

I a Sabadell, per exemple, la Junta Local de Protecció de Menors organitzava la Setmana de Puericultura, del 7 al 12 d'agost de 1934, la qual cosa demostra —d'entrada— que l'anacròntica moda de considerar unànimement inexistents, pel que fa a les activitats constructives, els mesos d'agost, encara no havia començat. Obrí la Setmana una conferència de Joan Córdoba, a la qual seguiren les dels metges de Sabadell Josep Argemí i Lacoma, Joan Mallofré i Mañosa, Francesc Tortajada i Esteban entre d'altres, i clogué la sèrie la dissertació de l'alcalde de la Ciutat Magí Marcè i Segarra, sobre «L'aspecte social de la Puericultura i la Maternologia».

I com que no tot havia d'ésser precarietat i recursos limitats, la Generalitat encarregà als arquitectes Josep Lluís Sert, Josep Torres Clavé i Joan Baptista Subirana el dispensari successor d'aquella edificació del carrer de Rades: seria el Dispensari Central Antituberculós —Central per decisió de Sayé, ja que havia de centralitzar la lluita duta a terme per tot Catalunya—, el que avui porta el nom de Lluís Sayé. Iniciat el 1934, és —ha estat dit per veus autoritzades— «l'obra mestra del nostre racionalisme i una de les peces més importants d'Europa». No cal dir que les activitats dels Serveis de lluita antituberculosa de la Generalitat —la vacunació Calmette, per exemple—s'hi podien desenvolupar amb molta més eficàcia, per bé que una completa disposició de l'edifici i de les instal·lacions no s'obtingué fins a 1938, quan la guerra ja ho desbaratava tot.

En un altre terreny, molt allunyat de l'arquitectura, aparegué una obra mestra més: l'any 1933, per la coratjosa decisió de Leandre Cervera, féu acte de presència en el món de les revistes científiques «La Medicina Catalana», la més noblement ambiciosa i la d'un aspecte de major dignitat i pulcritud de les pu-

blicacions mèdiques catalanes de tots els temps. Durant cinc anys d'existència, comptà amb la col·laboració de les principals personalitats del temps, catalanes i del Llenguadoc: Pi i Sunyer, Pedro i Pons, Corachan, Sayé, Gallart i Monés, Josep Trueta o Duran-Reynals, fins a un total d'uns dos-cents col·laboradors. El primer número —del 15 d'octubre—, al costat d'una salutació de Pompeu Fabra, de Leandre Cervera i d'altres mestres, s'encapçala amb uns mots de Josep Roig i Raventós: «La llengua catalana, per als metges catalans, és l'instrument més apte per a l'expressió, concisió i claredat. L'obra magna del diccionari Fabra i la publicació del diccionari de medicina, obren les portes a les intel·ligències dels metges que tenen la sort de sentir la dignitat de la llengua pròpia que circula viva i plena de grandesa dins de la sang catalana.»

«La Medicina Catalana. Portantveu de l'Occitània Mèdica» sempre obtingué, generosa, la col·laboració dels pediatres. El mateix Roig i Raventós, en el tercer número, publica un treball d'un gran sentit clínic sobre *Trastorns digestius terapèutics*: «Ens atrevim a anomenar trastorns digestius terapèutics els causats i sostinguts per una mala actuació mèdica»; encara no circulava el terme *iatrogènic*. Diu que en el camp dels trastorns digestius s'han fet notables progressos i que «és lamentable que aquestes conquestes no hagin arribat a l'esperit dels metges.» Cal tenir present que el contingent de pediatres era reduït i la majoria d'infants, especialment de zones rurals o de petites ciutats, eren atesos per metges de medicina general.

Al número 21, dedicat a la patologia tributària del sol i de la calor, hi ha un treball de Pons i Pascual que denuncia que, tot i haver disminuït d'un 50% la mortalitat infantil en relació a la de principis de segle, es manté la mateixa proporció entre la corresponent a l'estiu i la que correspon a l'hivern; les 3 o 4 vegades més alta a l'estiu, continuen inalterades. Aquesta situació, avui, és vista tan llunyana —com

una llegenda medieval— que gairebé costa de creure i això que encara són molts i molts els vivents que eren infants aleshores.

Els infants d'aleshores... No tots anaven a l'Escola del Mar, ni tots postulaven el Segell Pro Infància, ni tots passaven un mes a Tona per prendre les aigües. Amb l'onada immigratòria del metro i de l'Exposició, Barcelona arribà a un cens de sis mil barraques i cent mil rellogats, la Generalitat comptava amb uns recursos econòmics molt migrats —i centrà la seva acció en la cultura, que mai no provoca uns pressupostos tan alts com les edificacions— i l'Ajuntament arrossegava el deute de l'Exposició. Per tot això, el problema de l'habitatge i de la misèria continuava viu; Jaume Aiguader —que fou el primer alcalde de Barcelona després de la proclamació de la República—, en una publicació del 1932 de l'Institut Municipal d'Higiene titulada *El problema de l'habitació obrera a Barcelona*,⁶⁰ descriu «casos veritablement colpidors en els quals hem vist formes d'amuntegament d'homes que superen tot pessimisme. Hem vist quatre, cinc i més famílies hostatjades en peces en les quals una sola hi podria viure amb no molt d'espai. De llits, a més de les cambres, n'hi havia de parats a la cuina, menjador, corredors i recordo haver tractat una pobra nena tuberculosa allitada enmig d'un passadís en ple corrent d'aire.» Aiguader diu que, en alguns barris de la ciutat, la morbiditat tuberculosa era quatre vegades superior a la mitjana. I la mortalitat per tuberculosi, tot i que s'havia reduït a la meitat de la de 30 anys enrera, continuava essent alta.

El GATCPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània), per encàrrec de la Generalitat havia projectat, com a

60. *El problema de l'habitació obrera a Barcelona*, Jaume Aiguader i Miró. Publicacions de l'Institut Municipal d'Higiene de Barcelona, 1932 (Conferència donada a l'Ateneu Barcelonès, el 14-febrer-1932).

participació en la solució del problema, la construcció de la Casa-Bloc, una de les quals s'acabà el 1936. En una Casa-Bloc, a més de sol i de llum, hi havia una piscina, una zona central de jardins i un gimnàs per a infants. La guerra estroncà aquests projectes i aquestes realitzacions.

L'historiador Rovira i Virgili un dia havia dit que la «Mancomunitat, sense facultats pròpies, sense hisenda, sense delegacions, es convertí en un important instrument de govern, en un centre vital de la personalitat catalana, en una força constructiva al servei de la unitat de la terra i de l'ideal de la nació. Mai no s'ha bastit enlloc, amb tan poques pedres, un tan bell i tan vast i tan sòlid edifici.» De la Generalitat republicana, amb algunes diferències, gairebé, gairebé, es podria dir el mateix. Entre d'altres consideracions, només cal fer números per adonar-se de la poca durada dels seus períodes de plenitud o de calma; a més dels anys de guerra, caldria descomptar més de setze mesos —de l'octubre de 34 al febrer del 36— durant els quals visqué com un inservible objecte decoratiu, amb l'Estatut suspès i uns presidents en funcions com ara un coronel de l'exèrcit o un polític gallec o l'impresentable lerrouxista Joan Pich i Pon que, en el curs de la inauguració d'un nou edifici, contemplant el sostre no es pogué estar d'elogiar-ne «la bigàmia».

Amb tot, els infants anaven naixent i sort n'hi havia. Per bé que molts més del que hauria convingut trobaven «el bressol ple d'ornaments i la cistella curulla de perfums i el vostre cor vessant amor... i la vostra pensa allunyada de tota cultura... I és que no haveu pensat que al costat de l'ampolla de colònia, del paquet de pólvores aromàtiques, de les benes i les tisoires, mancava un llibre que heu d'haver llegit abans d'ésser pares per a saber conrear amb profit aquesta flor que ha caigut del cel entre les vostres mans.» És —no podia ésser altrament— Roig i Raventós l'autor d'aquestes paraules que, l'any 1922, encapçalen les *Nocions de Puericultura*, el llibre que

arribà a les vuit edicions. Quan Leandre Cervera comenta l'aparició de la cinquena edició⁶¹ diu que «Roig i Raventós ha estat, per obra d'aquest llibre, el metge invisible de milers de llars catalanes», i té tota la raó; aquesta edició (1936) dedica tot un capítol a resumir l'obra de Jeroni de Moragas sobre «Pedagogia familiar». «Tu, el pare, ja tens un nom i una llar i un afany, i no tens a casa cap llibre d'educació d'infants; tu, mare, que fas feines perfectes i parles dues llengües, fins tens aptituds per a la música i no saps res d'allò que has de fer amb el teu fill per a conduir-lo amb encert pel camí de la vida.»

D'ací i d'allà havien procedit els esforços i les voluntats, i la veritat és que l'atenció als infants i la cura dels infants començaven —no cal exagerar, just començaven— de tenir un aspecte tirant a saludable. Per commemorar l'inici de les tasques del Parlament de Catalunya, la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona féu a mans dels infants de les escoles de la Ciutat un fascicle d'història —bellament il·lustrat i amb text de Ferran Soldevila; en una endreça, el fascicle animava els destinataris amb la frase «Trebal·leu i feu-vos grans en bondat i en saviesa». I encara no feia quatre anys d'aquest bon desig que, a partir del juliol del 36, aquells infants destinataris hagueren d'ésser testimonis de maldat, malvestat i ignorància.

61. *Nocions de Puericultura*, Josep Roig i Raventós. Cinquena edició, Barcelona, 1936. Nota bibliogràfica per L.C. a «La Medicina Catalana», núm. 45-46, pàg. 504.